

# Koldingbogen

- ÅRSTAL:** 2015
- FORFATTER:** Jens Vilstrup
- TITEL:** Landerupgaard – fra opdragelsesanstalt til behandlingshjem
- KORT RESUME:** Kolding Kommune overtog Landerupgaard fra Vejle Amt i 2007. En institution med næsten 150 års historie, der på mange måder har fungeret som en familie for mange anbragte børn. I løbet af de 150 år har samfundets holdning ændret sig, og der har gennem tiden været store skift i brugen af pædagogiske virkemidler

## **Landerupgaard – fra opdragelsesanstalt til behandlingshjem<sup>1</sup>**

Jens Vilstrup

Når vi tænker på vores slægt og vores familie, tænker vi på et fællesskab, hvor der er tryghed og forståelse. Men det er ikke alle, der har en familie, hvor tryghed og en god opvækst er i centrum. For mange børn, der er anbragt uden for hjemmet, er de ansatte og de øvrige børn på institutionen deres eneste familie. Kolding Kommune overtog *Landerupgaard* fra Vejle Amt i 2007. En institution med næsten 150 års historie, der på mange måder har fungeret som en familie for mange anbragte børn. I løbet af de 150 år har samfundets holdning ændret sig, og der har gennem tiden været store skift i brugen af pædagogiske virkemidler. Alt sammen i en overbevisning om, at der blev skabt nogle rammer, der sikrede børnene en god fremtid.

For at holde drengene fra at lave ballade var markarbejde en daglig beskæftigelse. Billedet er fra omkring 1925. Foto: Kolding Stadsarkiv.





Hvis træer kunne tale, ville de stolte gamle træer på *Landerupgaard* kunne fortælle et uendeligt antal historier. De kunne fortælle om børn, der med adskillelsen fra deres forældre oplevede en følelsesmæssig rutsjetur; håb, glæde, sorg, vrede, tillid, mistillid, skuffelse, svigt, usikkerhed, magtesløshed, frygt, had og så videre. I dag er vi bevidst om, at det er følelsesmæssigt hårdt at være væk fra sine forældre, og mange spørgsmål opstår: "*Hvorfor har de kasseret mig? Hvad skal jeg gøre for at være god nok, så de vil have mig igen?*"

Tanken om at hjælpe forsømte børn er en gammel tradition. Ofte var det den nærmeste familie eller andre godgørende familier, der tog disse børn til sig, men tanken om at samle børn i opdragelsesanstalter, som de blev benævnt tidligere, kender vi først fra starten af 1800-tallet. I løbet af 1800-tallet kom der stor opmærksomhed på børns vilkår, idet det fra et samfundsmæssigt synspunkt var formålstjenligt at forbedre børnenes vilkår. Forsømte børn uden hjælp kunne frygtes at vokse op til forbrydere og fattiglemmer og dermed ligge samfundet til last, som det blev udtrykt i skrifter fra dengang. Mange steder (også på *Landerupgaard*) var opdragelsen primært bygget på deltagelse i landbrugsarbejde. Børnene skulle gøres til nyttige samfundsborgere.

### **De forsømte børn**

De fleste børn udviklede sig også dengang til gode selvforsørgende samfundsborgere, men der fandtes, ligesom i dag, en gruppe forsømte børn, hvis forældre af den ene eller den anden årsag ikke formåede

at tage vare om deres børn i tilstrækkeligt omfang. Opmærksomheden på disse forsømte børn medførte, at der i 1830 blev oprettet en opdragelsesanstalt for drenge på *Bøgildgård* i Thorning sogn ved Viborg. Grundlæggeren, Peder Poulsen Schmidt, havde i 1827 været medvirkende til at indføre en helt ny opdragelsesmetode i Danmark efter schweizisk forbillede. Denne opdragelsesmetode gik ud på at lære fattige, forsømte eller forældreløse børn, hvordan de kunne få en stabil og "*sømmelig*" tilværelse gennem arbejde som landbrugsarbejdere. Dette var til gavn for både dem selv og samfundet. På grund af dette nye fokus på børns vilkår opstod *Foreningen Børnesagen*, der opstod som en privat velgørenhed – et filantropisk projekt. Én af de tidligste filantropiske foreninger *Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse* havde forsømte og forbryderiske børn som målgruppe.

Landsognene var imidlertid ikke særligt interesserede i at betale for at anbringe disse børn på opdragelsesanstalt, og de mente, at børnene lige så godt kunne lære landbrugsarbejdet derhjemme som plejebørn eller fæstedrenge. Det var også betydeligt billigere for kommunernes fattigkommissioner. Meget hurtigt blev klientellet derfor et ganske andet end først tænkt, nemlig unge drenge fra byerne. Det var især københavnerdrenge, der for de flestes vedkommende allerede var ude i kriminalitet, og målet blev derfor at afrette snarere end at forebygge.

### ***Landerupgaard***

*Komiteén for at grundlægge en Anstalt for moralsk for-*



*dærvede Personers, især den opvoksende Ungdoms, Forbedring* besluttede at oprette opdragelsesanstalten *Flakkebjerg* ved Næstved med C.C. Møller som forstander i 1836. Allerede i 1861 blev det tydeligt, at *Flakkebjerg Institut* ikke kunne modtage alle de drenge, der af den ene eller anden grund var behov for at anbringe, og derfor blev der oprettet en jysk filial. *Landerupgaard* var en gård med tilhørende 170 tønder land og besætning, hvortil der den 12. november 1867 ankom 31 specielt udvalgte drenge. I *Landerupgaards* første årsberetning stod der, at de 31 udvalgte børn var blandt de flinkeste og mest håbefulde på den gamle anstalt. Dette valg blev taget ud fra tanken om, at de ikke skulle tage ved lære af de tilbageværende på *Flakkebjerg*, der var dybere indblandet i kriminalitet. Det var meningen, at der med tiden skulle være 80 elever på *Landerupgaard*, så de to anstalter tilsammen fik 140 elever.

Andreas Chr. Kjærulff Møller på blot 21 år blev afdelingsleder af filialen *Landerupgaard*. Andreas var søn af forstanderen på *Flakkebjerg*, C.C. Møller. Unge Møller skulle primært fungere som avlsforvalter, mens lærer Skaarup skulle stå for den daglige drift af opdragelsesanstalten.

### **Barn på opdragelsesanstalten *Landerupgaard***

Korporlig afstraffelse var almindeligt i opdragelsen af børn, og i mange år var det således naturligt at benytte sig af legemlig afstraffelse i opdragelsen af børnene, der var i det offentlige varetægt. Først i 1967 afskaffede man retten til at slå børn i skoler og på institutioner, og i 1985 indførte man en ny



Hovedbygningen på *Landerupgaard*. Bygningen blev revet ned i 1970'erne. Foto: Kolding Stadsarkiv.

bestemmelse i Myndighedsloven. Bestemmelsen understregede pligten til at beskytte børn, og senest i 1997 blev lovteksten ændret til: *"Barnet har ret til omsorg og tryghed. Det skal behandles med respekt for sin person og må ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende behandling."*

At vokse op på *Landerupgaard* var i mange år ensbetydende med, at man ikke voksede op i et beskyttet og omsorgsfuldt miljø. Det afspejlede en tid i samfundet, hvor der på institutioner og anstalter ikke var den samme respekt for barnet som menneske og som et individ med rettigheder, som vi kender i dag. Der var dog allerede på et tidligt tidspunkt mennesker, der kæmpede for en bedre lovgivning, som kunne beskytte udsatte børn. Peter Sabroe (1867–1913) var én af disse forkæmpere. Han voksede op i en fattig familie, og derfor måtte han arbejde som bybud for at hjælpe familiens økonomi. Han blev





Landerupgaard – fra opdragelsesanstalt til behandlingshjem



L.D.F – Landerupgaard Drenges Forbund, som havde F.D.F. som forbillede. Drengene skulle være aktive i deres fritid med boldspil, marchture, ordning af køkkenhave og andre sysler. Cirka 1920.  
Foto: Kolding Stadsarkiv.

senere journalist, redaktør og socialdemokratisk politiker. Sabroe var altid på jagt efter 'affærer'; altså sager, som han trak frem i lyset. Det var sager om de dårlige forhold for tyende, enker, gamle, svage og især børn. Han var altid på de fattiges og de svages side. Peter Sabroe kæmpede også mod lærernes ret til at prygle børnene i skolen. Han fik både bøder og fængselsstraf, fordi nogle mente, at han overdrev, når han tog fat i 'affærene'. Han døde 46 år gammel ved en togulykke ved Bramming i Jylland, men han nåede at besøge *Landerupgaard*. Det var blandt andet på baggrund af dette besøg, at han i 1909 holdt en tale i Folketinget om de grupvækkende forhold for de børn, som han mødte ved sine besøg på forskellige opdragelsesanstalter.

I talen kommenterede han på forholdene på *Landerupgaard* under forstander Andreas Møller:

- "9 - 12 års drenge blev purrede ud af sengen sommerdage kl 4 og gik så i arbejde fra 4 - 8. Så gik de i skole, og når de var færdige med skolegangen, havde de en time til halvanden fri, hvorpå de igen gik i arbejde. Skolegangen havde været suspenderet i en måned som følge af roeoptagning."

- "drene på *Landerupgaard* havde blandt andet fået tildelt 50 - 60 slag rotting på den blottede ryg, de havde været anbragte i mørk arrest i måneder, og man har til tider måttet hente læge, øjenlægen fra Kolding, fordi børnene, der var anbragt i mørk arrest, havde fået øjensyge. I et bestemt tilfælde blev en dreng - de blev hyppigt anbragte i arresten med håndjern på ryggen - anbragt med en våd skjorte på, og så såre den blev tør, afførte man ham den for at give ham en anden

våd skjorte på. Dette gentager sig i løbet af en måned: Vedkommende er nu fuldkomment vrag!"

Peter Sabroe sluttede sin tale i Folketinget af med følgende:

- "Den hånd, som har stået for styret af denne opdragelsesanstalt, blev ved sin afsked, der fandt sted for omtrent et år siden, hædret ganske overordentlig i en del af pressen. Man anede naturligvis ikke, hvad der i virkeligheden foregik på denne anstalt, men man burde vide det, da jeg for år tilbage påtalte forholdene. Der må gøres op med det bo, som forstander Andreas C.K. Møller på *Landerupgaard* har efterladt."

I 1909 begyndte et nyt forstanderpar på *Landerupgaard*. Den nye forstander Anders Søgaard Andersen havde planer for *Landerupgaard*, og han ville skabe et hjem for de forsømte drenge, "om ikke således, at de kalder min hustru og mig for mor og far, så dog således, at de kan føle anstalten som et hjem i ordets bedste forstand".<sup>2</sup>

Søgaard Andersen var dog også en hård mand og havde en fast forestilling om børnene og deres pligter, men tiderne ændrede sig på *Landerupgaard*.

### **Barn på institutionen *Landerupgaard* i nyere tid**

I dag er der en anden bevidsthed om, at det at blive anbragt på en døgninstitution og dermed blive adskilt fra sine forældre og dem, man kender, er en meget voldsom oplevelse for et barn, uanset om det er 5 eller 15 år. Forældrene og hjemmet er det fundament, et barn bygger sin opvækst på, og det uanset hvor godt og stabilt fundamentet er eller ikke er. Det er jo den eneste mulighed, barnet har. Det er



her, at barnet danner sine grundholdninger om sig selv og sine omgivelser. Børn har sjældent mulighed for selv at vurdere fundamentets indhold og stabilitet, for de kender ofte ikke til andet. Er fundamentet godt med en kærlig og velfungerende familie, er det denne oplevelse, 'der ligger dybest i livets rygsæk' og giver grundlag for udvikling af god selvtillid og selvværd hos barnet. Er fundamentet mindre godt med følelsesforladte og dårligt fungerende forældre, er det denne oplevelse, der ligger 'dybest i livets rygsæk' og giver oftest med dens usikre og ofte angstfyldte tilværelse absolut ikke grundlag for udvikling af god selvtillid og selvværd. Det betyder, at barnet bruger det meste af sin energi på at være bekymret for sine forældre, og om der er mad i køleskabet. Derfor er udviklingsmulighederne ganske ringe for disse børn, og de kommer ofte til at fungere dårligt både følelsesmæssigt, socialt og fagligt. Dette fænomen kaldes også 'den sociale arv'.

I dag er der en udbredt erkendelse af, at det uden hjælp udefra næsten er umuligt for et barn af sig selv at bryde med den sociale arv. Derfor kan det i mange tilfælde være godt for barnet at blive anbragt væk fra hjemmet. Derved kan barnet få et bedre fundament at gå ud i livet med. Det kan være i familiepleje eller på døgninstitution. Således har de børn, der i nyere tid har været anbragt på *Landerupgaard*, ofte haft så store følelsesmæssige, sociale og faglige problemer, at de end ikke har kunnet fungere i en plejefamilie. De har haft brug for en mere intens behandling, end det har været muligt at tilbyde dem i en plejefamilie. Deres adfærd har ofte været



Landerupgaard-dreng. Billedet er fra cirka 1930  
Foto: Kolding Stadsarkiv.

så udad- eller indad-reagerende, at det har krævet et meget tæt og individuelt pædagogisk nærvær fra voksne at få det ændret.

Derfor har pædagogerne på *Landerupgaard* i nyere tid arbejdet ud fra nogle miljøterapeutiske principper. Noget der markant adskiller sig fra *Landerupgaards* tidlige historie. Når man deler ordet miljøterapi op i miljø og terapi, betyder det for miljøets vedkommende, at dagligdagen skal være struktureret, organiseret og tilrettelagt på netop den måde, der passer til barnets udviklingsniveau. Barnet skal have stabilitet og trygge rammer som i en familie, så barnet har mulighed for at udvikle sig. For terapiens vedkommende betyder det, at barnet bliver påvirket igennem nærvær og samtale til at forandre og udvikle sig. I terapien er det vigtigt, at man lærer barnet at mærke og forstå egne tanker og følelser – også i stressede situationer. Man skal have en mental evne til at kunne fortolke ikke bare egne, men også andres handlinger som meningsfulde på baggrund af ønsker, følelser, behov, antagelser og fornuft. Denne 'mentaliserings' er med andre ord at have både sit eget og andres sind på sinde.

### **Hverdagen på *Landerupgaard***

Hverdagen på *Landerupgaard* har i de sidste mange år adskilt sig markant fra den hverdag, som drenge fra *Flakkebjerg* oplevede, da de kom til Kolding. I nyere tid har man forsøgt at gøre institutioner så hjemlige som muligt. Derfor har hverdagen på institutionen så vidt muligt afspejlet den hverdag, som ethvert andet barn oplever i hjemmet.



Luftfoto af *Landerupgaard*. Cirka 1950.

Foto: Kolding Stadsarkiv.

De enkelte afdelinger med plads til 12 børn i hver har været delt op i tre 'kuber', hvor der har boet fire børn i hver. De fleste af børnene har gået på den interne skole. Den interne skole har fulgt den almindelige folkeskole med antal undervisningstimer, og undervisningen har været meget individuel, hvilket har krævet adskillige flere lærere per elev end i andre folkeskoler. De fleste børn har haft fritidsinteresser efter skole. De store naturområder, der omkranser *Landerupgaard* har været benyttet flittigt, og der er endda en skovhytte under en kilometer væk, som ofte har været benyttet til udflugter med bål og madlavning. Klokkeren 18 er der blevet serveret aftensmad, som madmor har tilberedt med dejlig duft af mad i huset til følge. Dette er en del af den faste struktur, som har præget hverdagen på

*Landerupgaard* inden institutionen blev nedlagt og børnene flyttet i begyndelsen af 2015.

Til jul har der været juleklippeaften med forældre, ture med julegaveindkøb, julegudstjeneste den sidste skoledag inden jul, gik man til Sdr. Vilstrup kirke, og der blev holdt juleaften for alle børn og voksne på afdelingen, hvor traditionen bød forstanderen at være julemand. Hvis ikke alle kunne komme hjem juleaften, blev der holdt en traditionel og hyggelig jul på *Landerupgaard* i stedet.

I mange år er der blevet afholdt fodboldturnering med to andre døgninstitutioner, hvor der har været udendørsturnering om sommeren og en indendørs-turnering om vinteren. Børnene har også været på ferie sammen både om sommeren, men ofte også om vinteren på skitur til Norge. Her har man rigtig kunnet få prøvet sine grænser af, når man har skullet stå på ski for første gang, og det har været en stor gevinst for selvtilliden, når de stejle bakker er blevet forceret i fin stil efter nogle dage. Forældrene til børnene på *Landerupgaard* er hver sommer blevet inviteret til grillaften, og april har budt på gammel elevdag, hvor også tidligere ansatte er kommet på besøg. Halloween er de seneste år blevet fejret med konkurrence om, hvem af de voksne, der kunne finde den mest uhyggelige måde at fejre det på – dog med hensyntagen til børnenes formåen.

Børnehjælpsdagen har i en del år arrangeret en Tivolitur til København dagen før Tivolis officielle åbningsdag, hvor der er blevet uddelt et vist antal billetter til døgninstitutioner gennem organisatio-



*Landerupgaard*, 1960. Foto: Kolding Stadsarkiv.

nen. Børnehjælpsdagen har ligeledes arrangeret julefest, hvor der er blevet inviteret kendisser til for eksempel Koldinghus, hvor børnene har fået gaver og underholdning. Disse udflugter og oplevelser har været en del af at skabe en hverdag og et liv på *Landerupgaard*, som er så god som mulig, så børnene har fået et fundament til at skabe et godt liv, når de har forladt institutionen.

Tilgangen til børnene på *Landerupgaard* har således forandret sig kolossalt igennem tiden. Det startede med adfærdsregulerende lydighedstræning med korporlig afstraffelse som virkemiddel, gik over Boje Rasmussens "*her bruger vi ingen korporlig afstraffelse*" til mentaliseringsbaseret miljøterapi. Opdragelsesanstaltens fokus var at få børnene adfærdsreguleret, så de kunne bestride et arbejde i landbruget.



Senere var det skolehjemmet, som skulle give børnene lærdom, så de kunne få en uddannelse. Og endelig i nyere tid behandlingshjemmet, hvor miljøterapien har inddraget familien i behandlingen af barnet, hvor en almindelig, men struktureret hverdag, har været i centrum. I dag kan barnet derfor få en oplevelse af, at det har to familier, der i et samarbejde har forsøgt at give barnet de redskaber og den tryghed, som barnet skal bruge i sin videre færd.

Tidens strømninger har også medført, at typen af børn, der er blevet anbragt har forandret sig. Hvor det startede med københavnerdrengene, hvoraf flere af dem, der var anbragt i 1940'erne og 1950'erne, har været flittige gæster ved gamle elevsamlinger også efter årtusindskiftet, er det efter amternes nedlæggelse især blevet lokalt funderede børn fra Kolding Kommune, der i nyere tid er blevet anbragt på *Landerupgaard*.

*Landerupgaard* har i hele sin levetid forsøgt at skabe nogle rammer for børnene ud fra tanken om, at børnene skulle blive gode samfundsborgere. Der har været mange forskellige måder at gøre dette på: Fra at tugte børnene og køre dem hårdt til sidenhen at forsøge at opdrage børnene til det samfund og den tid, som børnene skal agere i. Alligevel har *Landerupgaard* i en vis forstand på godt og ondt gennem tiden ageret som 'familie' for de børn, der har været tilknyttet institutionen og samtidig været et spejl på de ændrede syn på både børn og familien, som vort samfund har gennemgået de seneste 150 år.

Ved indgangen til 2015 ophørte *Landerupgaard* som børne- og døgninstitution under Kolding Kommune, og efterfølgende er institutionen *Tinghøj* i Kolding by blevet benyttet til dette formål. Senest har Kolding Kommune foreslået, at *Landerupgaard* kunne være et modtagelsessted for syriske flygtninge. *Landerupgaard* står hermed overfor at tage hul på et nyt kapitel som samlingssted for udsatte mennesker. En funktion som *Landerupgaard* har haft siden 1867.

#### Noter

1. Artiklen er skrevet ud fra overleveringer fra tidligere elever/beboere og ansatte på *Landerupgaard*, materialer fra internettet, bogen *Landerupgaard 1867-2007 fragmenter og glimt fra 140 år* samt egne subjektive betragtninger, og er derfor ikke nødvendigvis den eneste sandhed. Artiklen er skrevet i juni 2015 af Jens Vilstrup – viceforstander 2007–2015.
2. *Landerupgaard 1867-2007 fragmenter og glimt fra 140 år*. s. 22.



Landerupgaard-drenge. Foto: Kolding Stadsarkiv.